

## In het verbond komen of er al in zijn: Calvin's gebed

Terwijl allerlei stemmen — officiële en officieuze, van onze deputaten en ook van gemengde gezelschappen — dr J. Ridderbos prèssen, — nu hij zelf zo graag wou spreken — dan toch in klare taal zich eens uit te spreken over de brandende kwesties, die de goddelijke hoofdzaken raken van 1944, daar laat hij in stee daarvan ze allen praten, om, na 4 jaar, immer nog druppelsgewijs zich onledig te houden met kleinere details uit mijn afwijzing van zijn brochure „Kerkseheuring” uit het vrijmakingsjaar. Die afwijzing geschiedde in mijn „Looze Kalk”.

Eerlijk opbiechtend dat ik gewoonlijk deze knabbel-polemiek niet volg, omdat er ander werk aan den winkel is, en de door dr R. gevolgde methode mij te omslachtig lijkt vanwege de in-en-uit-distincties, die we kennen uit de polemiek van zijn synodestukken, wil ik deze week wel eens wat zeggen over een laatste opmerking van mijn opponent. Ze raakt immers een niet oninteressante kwestie: heeft Calvin in een losse uitdrukking, die als onderdeel van een gebed werd opgenomen in een niet-algemeen verspreide uitgave van zijn werken (niet te vinden in het Corpus Reformatorum b.v.) nu heusch, zoals dr Ridderbos wil, het standpunt ingenomen, dat wij nog in het verbond moeten komen? Of staat ook de hervormer op het standpunt, dat we erin zijn? Zoals ik in „Looze Kalk” beweerde?

We hooren eerst dr Ridderbos:

In mijn brochure „Kerkseheuring” begon ik met op te merken, dat het genadeverbond een uitwendige en een inwendige zijde heeft; en ter illustrering hiervan — niet eigenlijk als bewijs, dat wordt later, en dan uit de Schrift, gegeven — haalde ik aan een zinsnede uit het gebed, door Calvin gedaan aan het einde van zijn voordracht over Jer. 31:31-34. Ik had dit gebed gevonden in het boekje „Gebeden van Calvin”, uitgegeven door Dr Barkey Wolf, en citeerde bedoelde zinsnede zoals ik ze daar vond.

Prof. Schilder, in „Looze Kalk” mijn brochure bestrijdend, merkt op (blz. 14 v.v.), dat de door Dr Barkey Wolf opgegeven (en door hem aan Dahm ontleende) „vertaling” niet alleen zeer vrij, maar ook op een cardinaal punt zekelijk onjuist is; waaruit natuurlijk zou volgen, dat ik deze woorden niet als woorden van Calvin had mogen aanhalen.

Nu is de bewering van Prof. Schilder in zover juist, dat de door mij overgenomen woorden inderdaad geen letterlijke, maar een zeer vrije vertaling zijn. Maar anderzijds ben ik van mening, dat op het punt, waar Prof. Schilder haar bestrijdt — en dat hier ook het geschilpunt tussen ons is — die vrije vertaling zekelijk volkomen juist is.

Dat punt is gelegen in de door mij aangehaalde woorden: „Wij bidden u, dat ook wij tot dit verbond behoren mogen”. Het is duidelijk: in deze woorden ligt opgesloten, dat Calvin er van uitgaat, dat voor den kring, dien hij hier vertegenwoordigt, het behoren tot het genadeverbond niet iets vanzelfsprekends is; dat men m.a.w. onder het Evangelie kan leven, gedoopt zijn, naar het zichtbare tot de kerk behoren, en in zover in het verbond opgenomen kan zijn, en toch nog geen deelgenoot zijn van het verbond in den zin zoals het hier wordt bedoeld. Anders gezegd: deze woorden spreken van een behoren-tot-het-verbond, dat alleen het deel der gelovigen is.

Het irriterende, en op den duur elke lust tot een „gesprek” met dr R. benemende ligt hier weer in dat subtiële invoegen van een paar woorden, die zoo heel ongemerkt binnensluipen (niemand merkt het haast), maar die den zin veranderen. In dit geval ligt de misère weer in dat onnoozele drietal woordjes: „IN DEN ZIN” zoals het hier bedoeld wordt. Maar hij legt Calvin al vast zijn constructies van „in dezen” of „in dien zin” voor. Liever had dr R. moeten zeggen: als Calvin bidt onder kerkgenooten: „wij bidden dat wij tot het verbond behoren mogen”, wel dan zegt hij, dat men kerk kan zijn en niet tot het verbond behoren. Dat is het probleem, scherp gesteld. In plaats daarvan begint dr R. al vast Calvin's tekst te omwikkelen met zijn „in dezen zin”, „in dien anderen zin”. 't Lijkt wel weer een praedivies. Calvin echter heeft daarvan nog geen last gehad. Wij lezen hem zooals hij daar ligt. Dr R. smokkelt zijn eigen opvatting alvast naar binnen, eer hij nog van wal gestoken is.

Overigens is het opmerkelijk, en om te onthouden, dat, als Calvin preekt en dan BIDT, volgens dr R. VOOR DEN KRING DIEN HIJ DAAR VERTEGENWOORDIGT (de aanwezige gemeente) het behooren tot het genadeverbond niet iets vanzelfsprekends is.

En ja, wat moet men dáárop nu weer antwoorden? Moeten we nu heusch nog eens extra verzekeren: neen, natuurlijk, niets is vanzelfsprekend, het woord is al leelijk, zoals Charivarius opmerkte, en omdat het behooren tot het verbond een werk van Gods GENADE, en dus van een WONDER is, daarom is het niet vanzelfsprekend? Moeten we heusch nog eens gaan zeggen: maar, wat niet vanzelfsprekend is, dat kan toch wel vaststaan? Moeten we weer dr R. verzoeken, toch eens een keer zonder omwegen te spreken en niet te doen, alsof de watten, waarin hij de waar pakt, er al om zaten, toen we ze over de toonbank hem reikten? Het loopt alleen over de vraag, of Calvin ervan uitgaat, dat, dank zij Gods heelemaal niet vanzelfsprekende genade, tóch de gemeente, die hij de Schriften opent,

en waarvoor hij bidt, tot het verbond behoort. Ik zeg: ja. En de in-en-uit-redeneeringen van dr Ridderbos (in en uitwendige zijde, heelemaal of half) daar kunnen we dan wel verder over praten, natuurlijk zal hij mij dan hooren zeggen, dat men bondsbreker wezen kan, en dat het dan niet best staat. Maar de eenige vraag is thans: is volgens Calvin de gemeente in het verbond, ja of neen? Dr Ridderbos zal dus van zijn Burgwal-kerkvolk zeggen: neen. Ik zeg van mijn Nieuwe-Kerkvolk: ja.

Nu dr R. dan eenmaal zijn fatale woordjes heeft binnengesmokkeld, zoo heel vanzelf, nu ontgaat het zijn lezers, dat het eerste woord van wat er nu volgt onjuist MOET zijn, al lijkt het zoo doodeenvoudig:

Prof. Schilder beweert nu echter, dat Calvin dit niet heeft gezegd. Volgens hem bidt de hervormer, dat „wij” het heil des verbonds deelachtig mogen zijn; het behoren tot het verbond „staat voor Calvin vast”; daar bidt hij dus niet om.

Weer van die irriterende spinneraggen. De lezers van dr R. denken natuurlijk: die K. S. beweert, dat Calvin NIET zegt, dat men onder het Evangelie kan leven etc., en toch nog geen deelgenoot zijn van het verbond, „Zooals het hier is bedoeld.” Ze zijn al half bedwemd; nu vallen ze meteen al om. Terwijl ik niets anders zei dan dit ééne: Calvin zegt NIET, dat de gemeente NIET het verbond deelachtig is. Kijk, zóó als dr R. de zaak in de watten pakt, zóó bederf je nu den boel.

Let op: ik beweer alleen maar, dat Calvin de door dr Ridderbos doorgegeven en in Calvin's mond gelegde woorden nooit in den mond gehad heeft. Ik zei: „deze woorden” zijn geen woorden van Calvin.

Hier volgt de vertaling van Calvin's gebed, zooals ik ze trachtte te geven in „Looze Kalk”, en die dr R. overneemt:

Geef, o almachtige God, naardien Gij ons dit bijzonder voorrecht waardig gekeurd hebt, dat Gij door tussen-treding van Uw Zoon Uw verbond hebt opgericht met het doel (esset, conjunctief), dat dit rechtskracht zou hebben tot ons heil, dat wij (dan ook) daaraan deel mogen hebben en ervaren mogen, dat Gij met ons spreekt in dezer voege, dat Gij niet slechts in Uw Woord ons toont wat recht is, maar ook door Uw Geest in ons binnenste spreekt, en ons zo volgzzaam en gehoorzaam maakt, dat wij een getuigenis van onze aanneming tot kinderen hierin ontvangen, dat Gij ons leidt tot dat wij eindelijk waarachtig en volkomen met U worden verenigd door Christus onzen Here. Amen.”

Dr Ridderbos zegt van deze proeve van vertaling:

Ik heb tegen deze vertaling geen overwegend bezwaar dan alleen tegen de door Prof. S. (tussen haakjes) ingevoegde woorden „dan ook”. Hij heeft dit natuurlijk gedaan ter verduidelijking, maar dit hangt m.i. samen met zijn opvatting van het geheel. Schrapen wij de woorden, dan hebben wij in ieder geval zuiver Calvin.

't Klinkt overvriendelijk, maar 't is niet juist. Zoals in mijn „Looze Kalk” duidelijk te lezen staat, betoogde ik: De gebeden van Calvin (en ik noemde de vindplaatsen erbij), hebben een steevaste indeeling: EERST zegt hij, wat God gedaan heeft ZIJNERZIJDS, en DAARNA bidt hij, dat nu wij, zijn volk, ONZERZIJDS mogen beantwoorden aan wat God heeft gedaan in openbaring en in heiligeschenk. De woorden „dan ook” zijn er dus niet zomaar ingevoegd: ze zijn een verwijzing naar den algemeenen bouw van Calvin's publieke gebeden, en dr R. heeft door mijn verwijzing naar de vindplaatsen de kans van mezelf gekregen, maar niet gebruikt, om te controleeren wat ik zei. Ik beweer dus, en houd vol:

a. wat in het begin van Calvin's gebed vermeld staat, dat heeft God gedaan,

b. wat daarna volgt, is een vraag, of wij mogen beantwoorden aan Gods handelen.

Dat wil dus zeggen: het STAAT VOOR CALVIN VAST, dat God „ons” (de aanwezige kerkleden) dit bijzonder voorrecht waardig gekeurd heeft, dat Hij door tusschentreding van Zijn Zoon Zijn verbond met ons HEEFT opgericht met het doel, dat het rechtskracht zou hebben tot ons heil.

En als dr R. dat wil omverredeneeren, laat hem dan de moeite nemen, te weerleggen wat ik opmerkte over de structuur van Calvin's gebeden. Maar niet zoo om de kwesties heen blijven praten.

Thans stelt dr R. de volgende vraag:

Als Calvin bidt: „geef, dat wij daaraan deel mogen hebben” (of: „daarvan deelgenoot mogen zijn”), WAAROP slaat dan het woordje: „daaraan” (of: „daarvan”)?

Ziet het op „UW VERBOND”, zooals dr Ridderbos in zijn brochure beweerde, steunende op Barkey Wolf, die zelf weer steunde op een ander, die Calvin fout vertaald had?

Of: ziet het op „het heil” (des verbonds)?

Dr Ridderbos meent nog steeds vol te moeten houden, dat het slaat op „Uw verbond”, en zegt dan:

Prof. Schilder meent echter, dat het juist hierop niet kan slaan. Er zijn immers twee andere uitdrukkingen, die dichter bij dit „daarvan” (Lat. „eius”) staan:

1e. De uitdrukking „Uw Zoon” (men zou dan in

plaats van „daarvan” moeten vertalen „van Hem”, wat taalkundig geen bezwaar oplevert).

2e. Het woord „heil”, en hierop wij Prof. Schilder dat „daarvan” het liefst laten staan, omdat dit er het aller dichtst bij staat.

Wat hiervan te zeggen? Wat de eerste mogelijkheid betreft, kan ieder voor ogen zien, dat Prof. Schilders opmerking onjuist is: de uitdrukking „Uw Zoon” staat niet dichter bij „daarvan” dan „Uw verbond”, maar staat er verder van af, in de vertaling van Prof. Schilder; en niet minder in het Latijn (hier verschilt het nog een woord meer). Dus hierover niet meer.

Toen iemand me vertelde, dat dr R. „tegen mij aan den gang was dezen keer”, zijn het juist deze woorden geweest, die me het geval eens nader deelen bekijken. Hoe? Was ik zóó onnoozel geweest?

Ik heb „Looze Kalk” toen weer eens uit de kast gehaald. En toen ik 't geval bekeken had, heb ik, en dat is erg mild, geloof ik, gezucht: dit gezeur van dr R. begrijp ik niet meer.

Dr Ridderbos heb ik mijn brochure „Looze Kalk” laten toezenden, hij heeft haar ontvangen ook. Hij citeert ze trouwens met verwijzing naar de aangehaalde bladzij. Nu herinner ik me zoo iets uit de dagen van den oorlog, toen dan deze, dan die drukkerij zich over de in den vorm van kranten-stukjes gegeven eerste copie ontfermde, dat er toen zoo iets als een zelfout was, al weet ik niet meer hoe precies.

Maar dr R. moet mijn brochure zelf hebben gezien, die op dit punt geen zelfout meer heeft, en die hij permanent citeert. Hij weet dus, dat ik daar het volgende gezegd heb (blz. 15):

„Nu zijn er DRIE woorden, waarop „eius” zou kunnen terugslaan, n.l. „Uw Zoon”, „Uw verbond”, „ons heil”. VAN DE TWEE LAATSTE (verbond en heil) is het verst van „eius” verwijderd het woord „verbond”; daarop laat Dahm „eius” slaan (Dahm is de meneer, die Barkey Wolf en zoo ook dr Ridderbos bij den neus gehad heeft, K. S.). Nog verder van „eius” af staat: „Uw Zoon”; men zou dus „bezuwaarlijk kunnen vertalen: deelgenoot van Uw Zoon”, „Uw Zoon deelachtig”. Maar het allernaast staat het woord „heil”. En blijkens het verband, dat wij te gereeder kennen uit den stereotiepen vorm van Calvin's overeenkomstige gebeden, moet „eius” dáárop terugslaan.”

Nu raad ik ieder, die meent dat hij voor dr Ridderbos den tijd moet nemen, aan eens te vergelijken wat ik werkelijk schreef, en wat dr Ridderbos ervan maakt. Excuus heeft hij niet; hij citeert mijn brochure zelf.

Dr R. zegt: volgens K. S. komen er TWEE andere uitdrukkingen dichter bij „eius” („daarvan”) staan. Dichter dan „verbond”. Ridderbos zegt dus, dat K. S. de woorden zóó opstelde:

verbond—Zoon—heil—eius (daarvan).

Mis, zegt dr R., Zoon staat verder af van „eius” dan „verbond”. Waarna hij vaderlijk de handen vouwt: „dus hierover niet meer”.

Pardon, hierover nog wel wat: het is nonsens. Uit de door mij aangehaalde woorden blijkt duidelijk, dat ik zelf de woorden zoo opstelde:

Zoon—verbond—heil—eius (daarvan).

Ter controle hier het latijn:

ut in manu Filii (Zoon) tui percussoris foedus (VERBOND) tuum quod ratum esset in salutem (HEIL) nostram, ut simus EIUS (DAARVAN) participes.

Conclusie: als dr R., zich keerende tot de arena, verzekert: „ieder uwer kan zien, dat „Uw Zoon” van „eius” verder af staat dan „Uw verbond”, wel, dan heeft K. S. dit zelf allang gezegd. Maar de zaken staan zóó.

Noem „Zoon” Alpha; noem „verbond” Beta; noem „heil” Gamma; noem „eius” Delta.

Nu was er een meneer, die had beweerd: Delta staat naast Beta. Die meneer heette eerst Dahm, en toen Barkey Wolf en toen Ridderbos.

Toen zei een andere meneer: welneen, Delta staat naast Gamma: kijk maar, zóó zijn ze opgesteld:

ALPHA BETA GAMMA DELTA.

Die andere meneer was K. S.

Toen kwam die eerste meneer terug — ik bedoel eigenlijk niet Dahm, noch Barkey Wolf, maar dr Ridderbos. En die streek op het zwarte leesbord wat looze kalk.

Hij zei tot looze lezers: geacht publiek, die meneer K. S. stelt de volgorde glad verkeerd. Hij zegt me daar, dat ALPHA en GAMMA dichter bij DELTA staan, maar hij verkoopt onzin, want ieder van u kan voor oogen zien, dat ALPHA niet dichter bij DELTA staat dan BETA, doch er verder van af staat.

Er zijn van die goochelaars, die ieder suggereeren dat ze heusch zien, wat hij zegt, dat ze zien.

En nu heeft dr R. nog wel wat meer beweerd, maar ik vind het niet meer de moeite waard, mijn tijd daaraan te geven, tenzij hij eerst eens netjes vertelt aan zijn lezers, dat hij den boel op zijn kop gezet heeft, ik weet niet, waarom.

Als hij dan nog wil, ben ik bereid ook op de rest in te gaan.

Ik voor mij geloof intusschen, dat ook nu aan mijn lezers wel duidelijk is: Calvin bidt niet of wij tot

van Hem", wat

Prof. Schilder  
dat dit er het

te mogelijkheid  
Prof. Schilders  
"Uw Zoon" staat  
verbond", maar  
van Prof. Schilder  
verschilt het nog  
per,

tegen mij aan  
ist deze woor-  
derdingen be-  
veest?

us uit de kast  
ad, heb ik, en  
it gezeur van

„Looze Kalk”  
gen ook. Hij  
erwijzing naar  
k me zoo iets  
deze, dan die  
k rante-  
de, dat er toen  
niet meer hoe

hebben gezien,  
eft, en die hij  
at ik daar het

rop „eius” zou  
„Uw ver-  
EEL LAATSTE  
„eius” ver-  
nnp laat Dahm  
e Barkey Wolf  
us gehad heeft,  
u s” a f staat:  
ijk kunnen ver-  
Uw Zoon deel-  
taat het woord  
t wij te geree-  
en vorm van  
moet „eius”

voor dr Ridder-  
vergelijken wat  
s ervan maakt.  
brochure zelf.  
TWEDE andere  
arvan”) staan,  
dus, dat K. S.

eius (daar-  
af van „eius”  
handen vouwt:

is nonsens. Uit  
kt duidelijk, dat

eius (daar-

rcusseris foedus  
eset in salutem  
s (DAARVAN)

te tot de arena,  
„Uw Zoon” van  
verbond”, wel,  
ang gezegd.

rbond” Bëta;  
Delta.  
erd: Delta staat  
Dahm, en toen

en, Delta staat  
opgesteld:

ng — ik bedoel  
lf, maar dr Rid-  
te leesbord wat

bliek, die meneer  
rd. Hij zegt me  
hter bij DELTA  
eder van u kan  
hter bij DELTA  
af staat.

eder suggereeren  
ze zien.

er beweerd, maar  
d, mijn tijd daar-  
stjes vertelt aan  
kop gezet heeft,

ook op de rest

ook nu aan mijn  
niet of wij tot

het verbond mogen behooren, want dat staat al vast, maar of wij, omdat wij ertoe behooren krachtens Gods beschikking, nu ook door het geloof de WELDADEN des verbonds mogen deelachtig zijn.

Een gebed, dat ik niet graag misken zou in de kerk, waar ik kom. Terwijl ik dat gebed van Ridderbos' structuur niet graag wil hooren; ik hoor niet graag dispuutabel stellen wat God heeft vastgesteld. In Assen 1926 niet, en evenmin in Utrecht 1944, of Kampen-Burgwal 1948. Maar daar kom ik niet meer, 't is waar ook.

Wanneer krijgen we eens serieuze polemiek? Laat dr R. inplaats van te jongleren met alpha-beta-gamma-delta liever terugkeeren tot zijn alef-beth-gimel-daleth en voorts één van beide doen: OF serieuze kwesties aansnijden, b.v. hoe hij voor God denkt over de vijf vragen van 1944 en het daarop geplaatste stem- pel van den Almachtige, hij wil immers zijn hart nog steeds naar ons doen uitgaan?, OF ons met rust laten,

## IN WELKEN WEG DAN OOK

„De Wachter” van 8 October bevat van de hand van Dr B. A. Bos o.a. het volgende:

„In „De Reformatie” van 25 September heb ik stellig wel „de volle laag” gekregen. Als inzet op het „Schooldag-offensief” heeft Prof. Schilder al zijn reservetroepen „in het veld gebracht”, en alle geschut „in stelling” om met een verschrikkelijk „trommelvuur” mijn pogen, om el- kander aan weerszijden van de scheur te benaderen, te versplinteren. Het was, na lezing van alles, wat tegen mij werd ingebracht, mijn voornemen, om hierop met geen woord te antwoorden. Men kan innerlijk zoo diep gekwetst worden, en zoo zwaar gewond, dat elk spreken je vergaat. Dit „Reformatie”-nummer heb ik voor 's Heeren aan- gezicht gelegd in het geloofs-weten dat Hij een Rechter is, die rechtvaardig oordeelt.”

Ik geloof niet, dat we op deze manier veel verder komen, althans wat broeder Bos zelf betreft. 'k Vind het erg jammer, dat de pogingen, aangewend om te trachten, hem van de onjuistheid van zijn schrijven en handelen te overtuigen, deze reacties laten zien. Immers, nu blijkt:

a. dat broeder Bos, op het oogenblik dat hij schreef, zijn eenmaal ingenomen standpunt, ondanks al wat daartegen werd ingebracht, ten volle handhaaft: nog zijn er twee „partijen” of „groepen”, die elk aan een kant van „de scheur” staan, en die thans bezig zijn, elkaar te „benade- ren”, waaruit volgt, dat broeder Bos zich in dat be- naderen hoe langer hoe verder verwijderd van de Synode, die uitdrukkelijk uitsprak: „zoo niet!” en van de kerken die dit synodebesluit aanvaardden;

b. dat, nu ons blad zich tegen zijn inzichten, plannen en optreden keert, het op dit punt geen reformatie voor- staat, blijkens de aanhalingssteekens, door broeder Bos ge- bruikt; en ik kan me niet voorstellen, dat een orgaan, dat in een bepaalde kwestie niet reformatie op- treedt, iets anders kan doen, dan in die bepaalde zaak de reformatie steunen;

c. dat broeder Bos zich niet voldoende gewacht heeft voor 'n zonde, waarover hij ons allen opriep, schuld te belij- den, n.l. de zonde van verdachtmaking; er zou ge- weest zijn een „Schooldag-offensief”, en als inzet daarop zou Prof. Schilder in „De Reformatie” al zijn reserve- troepen „in het veld hebben gebracht”. Er zou dan een aanval geweest zijn, welke aanval tegen br. Bos op den Schooldag, in „De Reformatie” van 25 Sept., door Prof. Schilder welbewust zou zijn voorbereid. Hoe komt broeder Bos daarbij? Welke gegevens heeft hij om Prof. Schilder zulk een opzet te kunnen toedichten?

Wat geeft hem het recht, een dusdanig verband te leggen tusschen het geschrevene op 25 en het ge- sprekene op 30 September? Heeft Prof. Schilder niet reeds lang vóór 25 September, lang vóór de Schooldag in 't zicht kwam, op dezelfde wijze zich laten hooren? Spreekt broeder Bos hier niet een oordeel uit over de bedoel- ingen van den naaste, dat zich door geen enkel bewijs laat verifiëren? Ik zeg dit teneer, omdat de volgehouden beedspraak aanleiding geeft tot de gedachte, alsof er een „generalisimus” zou zijn, één die beveelt, en dien anderen gehoorzaam volgen, een opperbevelhebber, die troepen en strijdmiddelen gebruikt om het offensief te openen. Broeder Bos weet, dat Prof. Schilder er geen oogenblik aan denkt een dergelijke positie van „bevelhebber” te willen innemen, en dat de vrijgemaakte scribenten niet een groep mannen zijn, die gehoorzaam een mensch vol- gen, wat en van de zijde van zulk een „Führer” en van de zijde der „troepen” muiterij zou betekenen tegenover den Koning der Kerk. En waar geen „offensief” denk- baar is, zonder dat de hoofdofficieren het aanvalsplan kennen en zich daarnaar richten, zou men de gedachte kunnen krijgen, dat vóór den Schooldag een gemeenschap- pelijke aanval zou zijn beraamd tegen broeder Bos, waar- bij de sprekers zich hielden aan het vooraf gegeven com- mando — welke gedachte absoluut in strijd is met de waarheid. En als br Bos dit niet bedoelt, wat hebben we dan aan een dergelijke ongelukkige beedspraak? Is er, ingeval broeder Bos hierop niet doelt een geschikter middel, om misverstand te bevorderen?

d. dat het doen van broeder Bos, gelijk ik vroeger reeds opmerkte, niet is resultaat van rustige, Schriftgetrouwe overweging, anders had hij nooit 't bewuste Reformatie- nummer „voor 's Heeren aangezicht” gelegd, en dit feit publiek bekend gemaakt. Immers in de Schrift wordt het leggen van een document „voor 's Heeren aangezicht” genoemd in Jesaja 37:14 (2 Kon. 19:14) waar gezegd wordt, dat de brief, dien Hizkia voor het aangezicht des Heeren uitspreidt, afkomstig is van den bitteren vijand Gods Sanherib, die het op Juda's ondergang gemunt heeft — en dat dit uitspreiden voor den Heere niet eerst hierin zijn grond heeft, dat deze brief gericht is tegen Hizkia en het volk, maar daarin, dat Sanherib aantast de eer en majesteit des Heeren (vs 17): „Neig, Heere! uw oor en hoor! open, Heere! uw oog en zie! en hoor al de woorden van Sanherib, die hij gezonden heeft om den levenden God te hoonen!”

Past nu een dergelijke daad in de situatie waarin broeder

en den Heere dan verder maar danken voor de zul- vering van zijn kerk, waar hijzelf als instrument mocht dienen. Ik bid niet mee, en dat is het nu juist, wat de moeite waard is. Geen a-b-c-d-gegochel. K. S.

## Theologische Hoogeschool

Door wijlen den heer Jan van Dijk te Hasselt, over- leden 5 April 1948, weduwnaar van Mevr. J. Galen- kamp, is aan de Theologische Hoogeschool een bedrag van / 500.— gelegateerd.

Met groote dankbaarheid maken wij hiervan melding.

Namens het Bestuur der Stichting Opleiding,

C. LETTINGA, Penningmeester.

Groningen, 11 Oct. 1948.

Bos zich bevindt? Ieder oordeelt. Broeder Bos had bedoeld Reformatie-nummer moeten leggen niet voor het aange- zicht des Heeren, doch naast de Heilige Schrift, om te zien, of het geschrevene in „De Reform- atie” overeenstemde met het Woord van God;

e. dat de zakelijke discussie niet bevorderd wordt door de vermelding van persoonlijke belevingen: broeder Bos voelde zich innerlijk diep gekwetst, en zoo zwaar gewond, dat de lust tot spreken hem verging, hij was eerst van plan, met geen woord te antwoorden. Ik neem dat dadelijk aan, al had ik natuurlijk veel liever gezien, dat hij niet alleen zich de vraag gesteld had: „ben ik wel op den goeden weg?” maar die vraag ook ontkenkend beantwoord had, en zich had gehouden aan het eenmaal ook door hem aanvaarde Synodebesluit. Maar wat doet een dergelijke mededeeling nu ter zake? Ging het tegen broeder Bos persoonlijk? Of ging het tegen zijn voornemen, zijn oproep, de door hem ondernomen actie? Had „het geschut”, waarvan broeder Bos spreekt, het „trommelvuur”, de bedoeling, hem persoonlijk te tref- fen, hem neer te halen, te krenken of pijn te doen? Wie heeft daaraan gedacht? Ik niet. En gaven andere broeders oorzaak, dit wel van hen te denken? Ging het ons niet, gelijk broeder Bos in zijn „gemeenschappelijke schuldbe- lijdenis” schrijft, om Christus en Zijn duurgekochte Kerk? Ik meen, dat broeder Bos de critiek, op zijn handelingen uitgebracht, te veel op eigen persoon betrokken heeft.

Dat dit inderdaad het geval is, blijkt uit de woorden, die broeder Bos op de zooeven geciteerde volgen laat: „Ik voel me thans in de noodzakelijkheid verkeeren, iets mee te deelen, wat ik graag verzwegen had. Bij den Redacteur van „De Reformatie” heb ik ernstig geprotes- teerd tegen wat Prof. Deddens schreef: „Zelden heeft een pers-artikel mij zoo diep teleurgesteld. Het geldt hier, immers de verklaring van een broeder, die..... het thema „onverwilde vrijmaking” inwisselt voor „hereeniging” in welken weg dan ook”. In plaats van dat er een broeder- lijke en loyale terugnemingsvolgde van deze uitspraak, die ik — helaas — lasterlijk moet noemen, komt Prof. Schilder met een hoofdartikel, welks titel reeds voldoende zegt, n.l.: „De komende aanval op de vrijmaking als acte van trouw”.

Tot zoover broeder Bos.

Prof. Schilder heeft mij meegedeeld, zulk een schrijven van broeder Bos ontvangen te hebben. En tevens, dat hij er niet aan dacht, de gecrimineerde uitspraak „terug te nemen” (kan dat in zulk geval iemand anders dan de schrijver doen?) aangegeven hij het geheel met mijn zienswijze eens was.

Daar broeder Bos mij persoonlijk niet schreef, weet ik niet, of hij bezwaar heeft tegen de geheele uitspraak of tegen een deel daarvan en, in dat geval, tegen welk deel. Moelijk kan hij kwalijk nemen, dat ik me diep teleurgesteld gevoelde. Dat hij het thema „onverwilde vrij- making” inwisselde voor „hereeniging” is apert uit de feiten, en behoeft dunkt me geen nader betoog: anderen hebben, buiten mij, hetzelfde gezegd, en het gaat toch niet aan, dit als „laster” te brandmerken; mocht broeder Bos bovendien over dit punt nog nader willen discussieeren, ik ben geheel tot zijn dienst.

Ik vermoed dus, dat broeder Bos op 't oog heeft de uitdrukking: in welken weg dan ook. Maar hoe deze woorden ooit uitgelegd kunnen worden „laster- lijk” te zijn, is mij een raadsel.

Immers, wat is laster? Volgens het eenparig getuigenis van taalkundigen en theologen is laster de leugenachtige bewering, waardoor de eer van den naaste met opzet ge- schonden wordt. Als broeder Bos de gewraakte uitdruk- king „lasterlijk” noemt, ligt daarin ten opzichte van mij drieërlei:

a. ik heb een leugenachtige voorstelling van zaken ge- geven;

b. ik heb de eer van broeder Bos geschonden;

c. ik heb dit laatste met opzet gedaan.

Laat me, voor het gemak en de duidelijkheid, van achteren af beginnen. Alleen: over punt c. spreek ik niet.

Wat achter b. vermeld wordt, is voor mij een nader bewijs, dat broeder Bos de dingen veel te veel een per- soonlijk cachet geeft. Heb ik de eer van broeder Bos geschonden?

Broeder Bos kan zeggen, dat hij er niet aan denkt, de hereeniging te zoeken in welken weg dan ook; hij kan zeggen, dat ik het niet bij 't rechte eind had, of dat mijn opmerking onjuist was — maar om hier van laster te spreken, een schenden van de eer van een broeder, en dan nog wel met opzet, zo iets gaat, dunkt me, toch ver over de schreef. Voor mijn beest is de qualificatie „lasterlijk” in dit verband iets, dat dicht ligt bij de persoonlijke ge- irriteerdheid, waarover broeder Bos ons allen schuldbe- lijdenis wilde laten doen.

Ten slotte: heb ik een leugenachtige voorstelling van zaken gegeven, toen ik schreef: in welken weg dan ook?

Maar kan men dan niet meer lezen?

Wat betekent dat: in welken weg dan ook?

Wil dat zeggen: hereeniging zoeken tot elken prijs? Beduidt dat: tot hereeniging willen komen onder welke voorwaarden dan ook?

Welneen. Niets daarvan.

Ik wist heel goed, wat ik neerschreef.

En ik sta er voor, ook vandaag, en wel ten volle.

Ik had het over den weg, die tot hereeniging even- tueel zou kunnen leiden.

Dat is: wat is het pad, waarlangs men tot hereeniging wil geraken, en wel- ke stappen zet men daarop?

Nu zijn daarvoor verschillende wegen aan te wijzen. Een bepaalde weg is door onze Synode ingeslagen. Broeder Bos wil dien weg niet op.

Een tweede weg is: ik heb gezien, dat de Synode-weg tot hiertoe niet het resultaat gehad heeft, dat ik wenschte, nu sla ik een anderen weg voor, en maak dit bekend aan mijn kerkeraad, met verzoek om het door te geven, indien deze er mee accoord gaat, aan de meerdere ver- gaderingen. Broeder Bos ging ook dien weg niet op.

Dan is er nog een derde weg: dat ik de Synode-uit- spraak en op dat punt de Synode negeer, en opzij schuif, en de kerken negeer en opzij schuif, die dit besluit aan- vaarden, en tegen die alle in, op eigen houtje een actie ga ontketenen, die precies beoogt wat de Synode heeft willen vermijden. Dien weg ging broeder Bos. Dat is wel de minste weg om tot hereeniging te komen.

En als ik nu neerschreef: in welken weg dan ook, heb ik dan leugenachtig gesproken? En om broeder Bos te krenken? En dat met opzet? Ik denk hier aan Galaten 4:16: „Zoodat ik uw vijand geworden ben met u de waar- heid te zeggen?” Prof. Greijdanus schrijft daarover in „K.V.” o.a.: „Als gij Galaten (zegt de Apostel Paulus) dus meent, dat ik uw vijand geworden ben, die ontstond op u ben, en wiens doen u pijnlijk aandoet, waarin kan dat zijn oorzaak anders hebben, dan in mijn spreken van de waarheid? Mijn waarheidspreken zelf dus voelt ge als een vijandig handelen? De apostel constateert niet; althans vermoedelijk niet. Hij vraagt slechts. Om alzoo aan de Galaten de oogen te openen voor de werkelijkheid. De verandering ligt niet bij hem, maar bij hen. Zij kunnen de waarheid niet meer verdragen. Die doet hun nu onaan- genaam aan. En alzoo schijnt de apostel hun toe, als een vijand tegen hen op te treden, en vertoont op hen te zijn; omdat zij zeiven anders van denken en gevoelen geworden zijn tegenover de waarheid”.

Nu, broeder Bos verkeert niet in de positie van de Galaten, en ik treed niet in de plaats van den apostel Paulus. Maar als iemand ten ongunste veranderd is, ver- andert in denken en gevoelen, en een ander houdt hem de waarheid voor, laat dan de eerste niet ontstemd wor- den, en in dengene, die alleen maar begeert hem terug te leiden op den rechten weg, een „echthros” zien, een per- soonlijken tegenstander, die hem krenkt of krenken wil in zijn eer en goeden naam.

Bovendien, als broeder Bos, gelijk hij gedaan heeft, zegt, dat de hereeniging gebod des Heeren is; als van die hereeniging moet gelden: God wil het, hic et nunc! (hier en nu) mag iemand dan weigeren, den eenigen weg te gaan, dien hij nog open ziet? Ook al keuren anderen dien weg nog zoo zeer af? Maar mag hij dan tot die anderen die hem daarvan afmanen, zeggende: dit is wel de minste weg, ten antwoord geven: U spreekt lasterlijk van mij?

Een uiteenzetting als hierboven gegeven, moest niet kunnen voorkomen. Moeite en tijd zijn beter te gebruiken, dan onbedachtzaam te spreken en den ander te nopen, het gesprokene te weerleggen.

Vraag ik, of broeder Bos zijn beschuldiging intrekt? Om zijnen wil zou ik het gaarne zien. Maar ik dring er niet op aan: den indruk van persoonlijke gekrentheid zou ik volstrekt willen weren; het gaat niet om broeder Bos of mij, maar om Christus en Zijn recht.

Van de actie van br Bos zie ik komen geen goeds, maar wel veel kwaads. De redenen zijn broeder Bos voorge- houden.

Br. A. Janse schreef pas: „Zoo gaat thans ook ons hart uit naar de broeders, die den HEERE vreezen in de gebonden Gereformeerde kerken, maar wij achten dat wij deze broeders een kwaden dienst zouden doen door contact op te nemen, samenspreking te houden, gemeen- schap te oefenen met hun kerkelijke samenleving en met hun Synode. De Heere heeft ons vrijgemaakt doordat zij ons uitwierpen. De Heere wil nu van ons, dat wij Zijn werk van onze vrijmaking niet ongedaan maken, ge- dreven door een valsche eenheidszucht. Want we mogen er verzekerd van zijn, dat wij alzoo, onze armen uitstrek- kende naar onze broeders, meteen contact zoeken met een machtige strooming, die Gods Woord tegenstond en reformatie deformatie noemde en die voor het eenheids- streven van de wereld niet bestand zal blijken te zijn. Zie de Synode van Eindhoven..... De veiligste weg voor onze kerken zal wel zijn: alle samenspreking met de de- putaten van de gebonden kerken te beëindigen”.

Niet ongedaan maken 's Heeren werk van onze vrij- making.

Ik begin hoe langer hoe meer te gevoelen voor het standpunt van Breda.

P. D.

### POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

## Vrije kiesverenigingen

De Landelijke Contactraad van het voorloopig verband van Vrije Kiesverenigingen publiceert de navolgende ver- klaring inzake zijn zelfstandig optreden in de politiek:

1. De reformatische ontwikkeling van het gerefor- meerde leven (welke als vrucht van vernieuwende wer- king des Heiligen Geestes de laatste decennia onder ons tot een verblijvende activiteit in het kerkelijke, staatkun- dige, maatschappelijke, ja geheele leven stimuleerde) werd door de verharding in deformatische verstarring (welke in de Geref. Kerken in 1942 en volgende jaren leidde tot boven-Schriftuurlijke bindingen aan on-Schrit- tuurlijke leer- en tuchtbesluiten) ernstig bedreigd, doch